

ג.

והנה אחר עיון נראה דבכ"ז יש נפ"מ בין איסורין לדשב"ע והוא שבדשב"ע נאמן רק במקום שבידו לגרשה עכשיו אבל על מה שהיה בידו אינו נאמן, דאינו נאמן למפרע לומר גרשתי' לפני שנה, כיוון שאין עכשיו בידו לגרשה למפרע, משא"כ באיסורין נאמן הוא גם על מה שהיה בידו כמו שכתב התוס', דאף שבשר שחוטה אין בידה לשחוט מ"מ נאמנת היא כי היה בידה. ולפי"ז הנפ"מ בין שאר איסורין לדשב"ע הוא באיתחזק והיה בידו, דבשאר איסורין נאמן בזה ע"א, ובדשב"ע צריך על זה שני עדים.

אלא דצ"ע הסברא בזה, דאם היה בידו הוא כבידו עכשיו אמאי אין זה מהני בדשב"ע, ואם היה בידו אינו כבידו, אמאי זה מהני בשאר איסורין? ונראה דזה ודאי דמה שהיה בידו אינו כבידו עכשיו, מפני דהנאמנות דבידו הוא משום מיגו, ומיגו למפרע לא אמרינן. וא"כ צריך להבין שוב אמאי מהני היה בידו בשאר איסורין שהרנ"ע"כ לא דיינינן להיה בידו מכח מיגו. כנ"ל דמיגו למפרע לא אמרינן. ומה שאפשר לומר בזה הוא שהבידו שהיה לו הוריד את האיתחזק איסורא, והרי"ז כלא איתחזק איסורא, ולפי"ז שוב צריך להבין אמאי אי"ז מהני בדשב"ע, הרי בלא איתחזק איסורא נאמן הוא גם בדשב"ע, וצע"ג.

• • •

בדין דביטול שליח אחד מתוך עשרה

הנ"ל

א.

בריש פרק השולח קתני: "בראשונה היה עושה ב"ד ממקום אחר ומבטלו, התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהיו עושים כן מפני תיקון העולם".

ובדף ל"ג (ע"א) קאמר שם: "ת"ר בטלו (לאחר תקנת ר"ג) מבוטל דברי רבי. רשב"ג אומר אינו יכול לא לבטלו ולא להוסיף על תנאו, שא"כ מאי כח ב"ד יפה".

ועוד שם: "ת"ר אמר לעשרה כתבו גט לאשתי יכול לבטל זה שלא בפני זה דברי רבי. רשב"ג אומר אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה" ושואלת הגמרא "במאי קמיפלגי?", וקאמר: "בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמיפלגי: רבי סבר עדות שבטלה מקצתה לא בטלה. ואי אזלי הנך כתבי ויהבי ליכתבו וליתנו. רשב"ג סבר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה והנך לא ידעי ואזלי וכתבי ויהביה ושרו אשת איש לעלמא".

והנה על הא דקאמר רבי יכול לבטלו, פרש"י "מותר לבטל ולומר לשניים מהם אל תכתבוהו ואין זה לעקור תקנת רבן גמליאל" (משום דשנים שביטלם ה"ז בפניהם והשאר לא בטלו). וברשב"ג דקאמר אינו יכול לבטל, פרש"י "שאף זו מן התקנה (דרבן גמליאל) ואם ביטלו אינו מבוטל וכו'" (דכיוון דס"ל דבטלה כולה, הר"ז מבטל גם את השאר שלא בפניהם, ואינו מבוטל מתקנת ר"ג כנ"ל).

"ואב"א דכולי עלמא ס"ל עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה. והכא היינו טעמא דרשב"ג קסבר מלתא דמתעבדא באפי עשרה צריכה בי עשרה למישלפה".

ובהמשך הגמ' שם: "איבעיא להו (באמר לעשרה) כולכם מהו. טעמא דרשב"ג משום דקסבר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה והני כיוון דאמר להו כולכם לא מצי כתבי ויהבי (וכיוון דאין חשש ממזרות מודה רשב"ג דבטל). או דלמא, טעמא דרשב"ג משום דסבר כל מלתא דמתעבדא באפי בי עשרה צריכא בי עשרה למישלפה, והלכך אפילו כולכם נמי.

ת"ש אמר לשנים תנו גט לאשתי יכול לבטל זה שלא בפני זה דברי רבי. רשב"ג אומר אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה. והא שניים דכי כולכם דמי (דאין אחד יכול להעיד בלי השני). ופליגי. [ומוכח דטעמא דרשב"ג אינו משום חשש ממזרות. אלא משום דצריך למישלפה כדמתעבדא].

אמר רב אשי [דאין ראיה] אי בעדי כתיבה הכי נמי, הכא במאי עסקינן בעדי הולכה [דכל אחד בפני עצמו יכול להביא את הגט, ואיכא חשש ממזרות]. הכי נמי מסתברא דקתני סיפא אמר לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו יכול לבטל זה שלא בפני זה, אי אמרת בשלמא בעדי הולכה שפיר. אלא אי אמרת בעדי כתיבה מי מצטרפי, הא אמר מר אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד, ע"כ.

ב.

והנה הרמב"ם בפ"ו מהלכות גירושין ה"ח כתב, וז"ל: "אמר לעשרה כתבו גט ותנו לאשתי - יכול לבטל זה שלא בפני זה, ואפילו בפני שניים אחרים. שלח הגט ביד שניים, הרי זה יכול לבטל זה שלא בפני זה, ואפילו היו עשרה משביטלו בפני אחד מהם הגט בטל", עכ"ל.

השגת הראב"ד, "ואפילו היו עשרה משביטלו בפני אחד מהם בטל הגט - א"א הא לא מיחוורא, שהרי קיי"ל כרבי דאמר עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה, ואימא שליחות נמי להאי הוא דבטיל לאחרנא לא בטיל", עכ"ל.

ומבואר קושיית הראב"ד על הרמב"ם, דאיך כתב "ואפילו היו עשרה משביטלו בפני אחד מהם בטל משביטלו בפני אחד מהם בטל הגט". הרי בדין

זה (דאמר לעשרה) קיי"ל לכ"ע (בין לר' אבא ובין לר' נחמן) כרבי. ורבי הרי ס"ל עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה ולא בטל הגט, ואיך כותב הרמב"ם דבטל הגט.

ולהאב"א שבגמ' גם רשב"ג סובר דעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה. [וטעמא דלא מצי מבטל הוא משום דצריך למישלפא את כולם]. וא"כ איך פסק הרמב"ם דבטל מקצתה – בטל הגט.

ואף שבגמ' מבואר דין זה דלא בטלה כולה לעניין עדות בכתיבת הגט, והרמב"ם מיירי לעניין שליחות בהבאת הגט, אעפ"כ מקשה הראב"ד שפיר, דמאי נ"מ. וז"ל: "ואימא שליחות נמי, להאי הוא דבטיל, לאחרנא לא בטיל". ודברי הרמב"ם צע"ג.

ג.

והרה"ם כתב בתירוץ קושיא זו, וז"ל: "ומה שכתב רבינו ג"כ בשלוחי הולכה שאם ביטלו לאחד מהם שהשליחות בטל. י"ל שהוא סבור. שאפילו למ"ד בעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה. שליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה" עכ"ל. ואינו מובן כלל, דלא כתב שום סברא לחלק בין עדות לשליחות.

ויותר מזה דדבריו לכאורה מופרכים מהגמ'. שהרי בגמ' העמידו את הברייתא ד"אמר לשניים" בשלוחי הולכה וטעמא דרבי דיכול לבטל זה שלא בפני זה מהוא משום דשליחות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה. וקאזיל בזה לשיטתו בעדות – דלא בטלה כולה. וא"כ כיוון דבעדות קיי"ל כרבי דעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה. איך כתב הרמב"ם בשליחות דבטלה כולה" שעל סמך זה פסק "דמשביטלו בפני אחד מהם בטל הגט". והיא קושיא עצומה על דברי הרה"מ.

ד.

והנה ע"ד תירוצו של הרה"מ (לחלק בין עדות לשליחות) כתב גם הר"ן, אלא באופן אחר. והוא דבתחילה מביא את הסוגיא דמוקמינן מחלוקת רבי ורשב"ג

בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וממשיך שם, וז"ל: ובגמ' נמי אמרינן שם אמר לשניים תנו גט לאשתי יכול לבטל זה שלא בפני זה דברי רבי. רשב"ג אומר אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה. ומוקמין לה בעדי הולכה, כלור שהם שלוחי הולכה, ופליגי בהך פלוגתא גופה, דרבי סבר שליחות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה ומשום הכי ליכא למיחש לתקלה, ומש"ה יכול אפילו לכתחילה לבטל זה שלא בפני זה, ורשב"ג סבר דבטלה. ואיכא למיחש לתקלה ואף בזו תיקן דרבן גמליאל, עכ"ל.

ולקמן ממשיך שם עוד הר"ן, וז"ל: וכיוון דאיפסקא הלכה כרבי משמע דעדות שבטלה מקצתה בכה"ג לא בטלה כולה, וכן שליחות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה, אבל הרמב"ם כתב בפ"י מהלכות גירושין: "שלח הגט ביד שניים הרי זה יכול לבטל זה שלא בפני זה, ואפילו היו עשרה משביטלו בפני אחד מהם הגט בטל". וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל וכתב: "הא לא מיחוורא, שהרי קיי"ל כרבי דעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה, ושליחות נמי להאי הוא דבטליה ואחריני לא בטיל", ע"כ.

ול"נ שהרמב"ם ז"ל סובר, דכיוון דלא איפסק הלכתא כרבי אלא בשתייהן (דהיינו בבטלו מבוטל. ובעדות שביטלה מקצתה. ולא איפסק בשלשתן דהיינו שליחות שביטלה מקצתה). בפלוגתא דשליחות לא נקטינן כוותיה. דלא קיי"ל כרבי במקום רשב"ג אלא היכא דאיתמר. הלכך נהי דבעדות נקטינן דכי בטלה מקצתה לא בטלה כולה. בשליחות לא נקטינן. דודאי אפשר לאיפלוגי בינייהו. כיוון שהוצרכו רבי ורשב"ג לחלוק בשתייהן – בעדות ובשליחות. עכ"ל.

ה.

והנה גם הר"ן לא כתב סברא לחלק בין עדות לשליחות. אלא דמהא דרבי ורשב"ג הוצרכו לחלוק בשתייהן. משמע לי' דיש סברא לחלק. ומזה שאי"ז ראייה ממש, שהרי יתכן דפלגי הכא בשליחות לאשמעינן בדברי רשב"ג דאם אמר לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו מודה הוא (לרבי) דיכול לבטל זה שלא בפני זה.

וכן הראיה ממה דקאמר הלכתא כרבי בשתיהן ולא בשלושתן דיוק קלוש הוא – שהרי ביסוסו הוא על ההנחה שיש סברא לחלק ביניהם וממילא הם שלוש, תאמר שאין סברא לחלק ביניהם והרי הם רק שנים . וצ"ע.

והעיקר מה דצ"ע בתירוצם של הר"ן והרה"מ דחילקו בין עדות לשליחות – דאע"פ שעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה – מ"מ שליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה, א"כ איך פסק הרמב"ם כרבי בדין דאמר לעשרה כתבו גט לאשתי "יכול לבטל זה שלא בפני זה" דפירושו הוא (כמ"ש רש"י) "דמותר לכתחילה לבטל זה שלא בפני זה" מפני דאית זה שמבטל הרי מבטלו בפניו ומותר הוא, והאחרים דשלא בפניהם אין בזה חשש ממזרות, דגם אם יתנו את הגט לאשה יהיה הגט כשר "דעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה" וכיוון שהאחרים לא נתבטלו כשר הגט.

וצ"ע, הרי לגרש את האשה לא מספיק למנות עדים לכתיבת הגט בלבד אלא צריך גם למנותם לשלוחים להולכה, וכלשון הרמב"ם בזה "אמר לעשרה כתבו ותנו גט לאשתי", דתנו הר"ז שליחות להולכה, ואם נאמר כהר"ן והרה"מ דשליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה הרי כשאחרים יתנו את הגט לא יהיה גט מפני שנתבטלו וא"כ יש בזה חשש ממזרות ואמאי מותר לבטל וצע"ג ומצווה ליישב.

בסוגיית פלגין דיבורא והמסתעף

הת' שמואל שי' מרנץ
תלמיד בישיבה

מצינו בגמ' (גיטין ח, ב) "איבעיא להו כל נכסי קנויים לך מהו, אמר אביי - מתוך שקנה עצמו קנה נכסים, א"ל רבא בשלמא נכסים לא ליקני... אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה - עצמו קנה" ובהמשך חוזר אביי משיטתו וסובר: "מתוך שלא קנה נכסים לא קנה עצמו". כלומר, רבא ואביי חלוקים במקרה שאדון אומר לעבדו כל נכסי קנויים לך, שכולל את העבד יחד עם הנכסים, האם מחלקים את דיבור האדון וממילא קונה העבד את עצמו ללא הנכסים - שיטת רבא, משא"כ לאביי אין מחלקים את דיבור האדון ולכן סובר בהור"א שקנה את שניהם, ולמסקנא שאינו קונה את שניהם.

ויש לברר בסוגיא זו כמה פרטים הטעונים ביאור: (א) הסבר ספק הגמ' (מחלוקת רש"י ותוס' רי"ד) והסבר השיטות. (ב) ביאור מקרים שונים בש"ס בעניין פלגין דיבורא, ועפ"ז ביאור סברות אביי ורבא. (ג) ביאור ההבדל בין הסוגיא דידן להסוגיא במס' סנהדרין (ט, ב - י, א) המביאה ג"כ מחלוקת בין רב יוסף לרבה בעניין פלגין דיבורא. (ד) ביאור שיטת רש"י במקומות שונים בסוגיא.

א.

ביאור הספק בגמ'

בביאור הספק דהגמ' ישנה מחלוקת בין שיטת רש"י לשיטת התוס' רי"ד. במקרה של "עבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסי קנויים לך", כתב רש"י (ד"ה

כל נכסיי): "מי אמריןן עצמך ונכסיי תרי דיבורא ניהו, אבל כל נכסיי כיוון דבחד דיבורא אתו ליה שחרור עצמו ומתנת נכסים... הלכך אם נאמן האי נאמן האי, דלא פלגינן דיבורא, או דלמא פלגינן". והיינו דלפרש"י הספק הוא: האם עצמך ונכסיי תרי דיבורא ניהו ולכן עצמו - קנה, נכסים - לא קנה, או כל נכסיי כיוון דבחד דיבורא אתו האם כיוון שנאמן על עצמו ע"י שאומר בפ"נ ובפ"נ כאשה המביאה גיטה (כמ"ש רש"י בד"ה עבד שהביא גיטו, שעבד צ"ל בפ"נ ובפ"נ כאשה המביאה גיטה שצ"ל בפ"נ ובפ"נ דגמרינן בג"ש עבד מאשה לה לה ושוו למוליך ולמביא לומר בפ"נ ובפ"נ) כך יהיה נאמן על הנכסים כי לא פלגינן דיבורא או שמא פלגינן דיבורא ועל עצמו נאמן ע"י אמירת בפ"נ ובפ"נ אך על הנכסים צריך קיום ע"י שני עדים.

תוס' רי"ד מביא את שיטת רש"י שעבד המביא גיטו נאמן כאשה המביאה גיטה ודוחה "דאשה המביאה את גיטה שהיא צ"ל בפ"נ מוקמינן לקמן בשלהי פרקין כגון דאמר לה את תהי שליח להולכה עד דמטית לב"ד פלוני, וכדי שלא תחלוק בשליחות כדאמרן לעיל הצריכה לומר בפ"נ בפ"נ. אבל אם הביאה גיטה ואמרה כי בעלה נתנו לי לצמיתות אינה צריכה לומר כלום", והיינו שסובר דנאמנות האשה המדובר כאן הוא במקרה הרגיל כשאשה סתם מוציאה גט נאמנת ללא אמירת בפ"נ ובפ"נ שמשום עיגונא הקילו בה חכמים ואין חוששין לזיוף, וכן עבד דנאמן כשהביא גיטו ללא אמירת בפ"נ ובפ"נ (שהוקש לאשה מג"ש "לה" - "לה") משא"כ נכסים, דממון צ"ל קיום ע"י שני עדים.

ולכאורה מסתבר (כפי שנראה בפשטות) דברי תוס' רי"ד. ובחידושי רעק"א הקשה מדוע רש"י נדחק לפרש דעבד נאמן כאשה המביאה גיטה ע"י אמירת בפ"נ ובפ"נ שהרי מקרה זה דאשה צ"ל בפ"נ ובפ"נ הוא מקרה לא רגיל ודחוק, ומדוע אינו מסביר בפשטות כתוס' רי"ד דעבד נאמן כאשה ללא אמירת בפ"נ ובפ"נ כדין אשה במקרה הרגיל שלה.

ובקובץ שיעורים (ח"ב סי' ג' י"ז) האריך בהסבר רע"א ע"י ביאור חילוק בין פלגין דיבורא לפלגין נאמנות (שעפ"ז יובן שיטת רש"י דלשיטתו עדיף להעמיד במקרה הדחוק מאשר כתוס' רי"ד) דמשמעות פלגין דיבורא הוא, שמלחקים את דיבורו לשניים שבעניין זה יועיל דיבורו, ובעניין זה לא יועיל, אף שדיבור זה כולל בפשטות כמה עניינים, כגון כל נכסי דעצמו – קנה, נכסים - לא קנה. אך ישנו סוג נוסף של פלגין והוא פלגין נאמנות, דבזה אין העניין שמחלקים דיבורו אלא שעד כאן היה הבירור דמה שמעיד (ומספיק הכוח דמה שמעיד עד גבול מסוים) ומכאן ואילך אינו נאמן וצריך בירור יותר חזק. וא"כ זה לא דפלגין דיבורא שלזה הדיבור מועיל ולזה לא, אלא מחלקים נאמנותו דעד כאן נאמן ומכאן ואילך צריך בירור יותר חזק כדי שיהיה נאמן.

ובכדי שיבואר העניין, יש להביא תחילה דוגמאות לפלגין דיבורא ולפלגין נאמנות:

דוגמא לפלגין נאמנות: כתב הרמב"ם בהלכות נחלות (פ"ז ה"ב): "האשה שבאת ואמרה מת בעלי אע"פ שהיא נאמנת ותינשא ותיטול כתובתה אין היורשים נכנסין לנחלה על פיה", וא"כ רואים דפלגין נאמנות, דזה שנאמנת הוא רק בנוגע לעצמה אבל בנוגע לממון להוריד יורשים לנחלה ע"פ עדות זו אינה נאמנת כי צ"ל בירור יותר חזק מזה.

דוגמא לפלגין דיבורא: הגמ' בסנהדרין (ט, ב) מביאה דין שאמר ר"י במקרה שבא אדם ואמר "פלוגי רבעני לרצוני" הדין הוא שנאמן עם עד נוסף להרוג את האדם שרבע, אך על עצמו אינו נאמן ד"אין אדם משים עצמו רשע". וכן אומר רבא שאחד המעיד שפלוגי בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה כי קרוב הוא אצלה.

ונראה שעפ"ז אפשר לבאר שזה שרש"י נדחק להעמיד כאשה המביאה גיטה דצ"ל בפ"נ ובפ"נ מכיוון שהמקרה הרגיל שאשה מביאה גיטה שאינה צריכה

לומר בפ"נ ובפ"נ זה מקרה של פלגין נאמנות ולא דיבורא משום שהאשה אינה אומרת שום דיבורא אלא שמשום עיגונא הקילו בה רבנן שנאמין לה בלא אמירת בפ"נ ובפ"נ, וא"כ אם נדמה העבד לאשה במצבה הרגיל דנאמנת ואינה צ"ל בפ"נ ובפ"נ יוצא שזה פלגין נאמנות ולא דיבורא דהעבד על שיחרורו נאמן ללא דיבורא דאמירת בפ"נ ובפ"נ. אך כדי לקבל נכסים צריך כבר נאמנות יותר חזקה להוציא ממון ולא נאמן.

ולכן הוצרך רש"י לדמות למקרה המיוחד שהבעל אמר לה לקבל גיטה בבי"ד פלוני ואז נאמנת רק עם אמירת בפ"נ ובפ"נ, וכן העבד שמדמים אותו לאשה נאמן רק באמירת בפ"נ ובפ"נ ואת דיבור זה אנו מחלקים דמה שאומר בפ"נ ובפ"נ נאמן על שחרורו ולא על הנכסים, וא"כ יוצא שדווקא במקרה זה פלגין דיבורא ולכן רש"י נדחק לומר דווקא מקרה זה דעבד כאשה דצריכים לומר בפ"נ ובפ"נ¹.

ב.

ביאור סברת מחלוקת אב"י ור"ב בפלגין דיבורא

ביאור הסברות ע"פ דיון במקרים שונים בש"ס הדנים בנושא פלגין דיבורא, ומהם:

(א) במסכת מכות מובא מעשה שהיו שני עדים על שטר הלוואה שהיו קרובים לערבים. הגמ' דנה האם עדותם תועיל למלווה וללווה ומסיקה שעדותם אינה מועילה דאם הלווה לא ישלם יצטרך הערב לשלם וא"כ לערב יש קשר להלוואה ונמצאו עדים קרובים, ובמקרה כזה מתבטלת העדות כולה.

1) תירוצו נוסף מתוך הרע"א דרש"י נקט דווקא מקרה כזה דאשה המביאה גיטה שצ"ל בפ"נ ובפ"נ וא"כ העבד נאמן דווקא באמירת בפ"נ ובפ"נ הוא מפני דרש"י ס"ל כהסוברים דבעלמא הבא ליפרע מיתומים ומלקוחות או שלא בפניו לא טוענים מזויף וא"כ ע"כ שפה האדון מערער וטוען מזויף וא"כ קונה עצמו דוקא כשאומר בפ"נ ובפ"נ (כאשה המביאה גיטה).

וכתב הרא"ש שלכאורה יש לקשר מעשה זה עם פלגין דיבורא, ולפי"ז יקשה מדוע אין אומרים כאן פלגין דיבורא דללוה ומלוה תועיל עדותם ולערבים לא?

(ב) הר"ן והרשב"א בסוגיתנו מביאים את הדין מהירושלמי שאחד שנותן שטר מתנה לב' בני אדם והיו חתומים על שטר זה שני עדים הקרובים לאחד מן השניים, הדין הוא שמתבטל כל השטר לשניהם. נשאלת השאלה מדוע אין אומרים פלגין דיבורא דלאדם שקרובים אליו יתבטל המתנה ולשני לא?

(ג) בקובץ שיעורים הקשה בהא דכל הדוגמאות דבש"ס לפלגין דיבורא הם מקרים שבהם מחלקים דיבורו דנאמן לזה ולא לזה וכדו', ולכאורה במקרה דידן המחלוקת היא יותר מצד הלשון דהשטר (דמצד הלשון של השטר נוצר החילוקים), וא"כ הדיון צ"ל בלשון השטר מה משמעותו ולא כ"כ מצד פלגין דיבורא? ותירץ שם ע"פ חקירה במקרה שאחד נותן לחבירו כל נכסיו, מהי המשמעות בנתינה זו: אופן הא' – משמעות הנתינה היא שנתן לו הרבה פרטים (נכס ועוד נכס וכו'), אופן הב' – שנתן לו דבר אחד, את כל נכסיו.

ועפ"ז אפ"ל דבזה חלקו אב"י ורבא. דלאב"י כשאחד נותן כל נכסיו ה"ז נתינה אחת וממילא אין מקום לחלק בזה, או שנתן הכול או שלא נתן כלום ואין שייך בזה פלגין דיבורא². משא"כ לרבא כשאחד נותן כל נכסיו ה"ז נתן הרבה פרטים וממילא שייך לחלק בזה ואפ"ל דפלגין דיבורא שאת זה מקבל ואת זה אינו מקבל.

ועפ"ז נמצא מובן החילוק בסוגיתנו מצד פלגין דיבורא (שאלת הקובץ שיעורים) דהא גופא הדיון והמחלוקת דרבא ואב"י האם ממשמעות לשון השטר מתכוון לתת לו כל נכסיו בנקודה אחת ולא פלגין דיבורא, או בהרבה פרטים

(2) ולמסקנא סובר דלא מקבל כלום דיד בעל שטר על התחתונה ראה תוס' ד"ה הדר אמר אב"י (גיטין ח, ב).

ופלגינן דיבורא. א"כ יוצא שכל הדיון גופא הוא מה הלשון שהשטר אומר לי דעפ"ז החילוק האם פלגינן דיבורא.

וע"פ חקירה זו מובן מדוע במסכת מכות מתבטלת ההלוואה כולה, דמכיוון שהעדים קרובים לערבים, א"כ שם גם רבא יודה שזה נקודה אחת וממילא א"א לומר פלגינן דיבורא דהערבים הם חלק אחד מן ההלוואה, משא"כ בשטר.

וכן עפ"ז מובן הירושלמי דגם שם השטר מתנה ניתן לשניהם ע"י הנותן בבת אחת ולכן גם רבא יודה דנקודה אחת היא וממילא כשלא ניתן ומתבטל המתנה לאחד יתבטל לשני ג"כ, דאין ניתן לחלק בנתינה, משא"כ בסוגייתנו הנכסים והעבד הם שני דברים שונים.

וכן במתנת בית דאף שהמחנה אפרים רצה לומר שמקבל חצי, מ"מ י"ל שיש לחלק בין סוגייתנו למתנה כיוון שלפי סברא זו בחקירה, באמת נאמר דנתינת הבית נקודה אחת היא, וממילא גם לרבא נאמר שלא יקבל כלום שנתבטל כל דיבורו.

ג.

ביאור ההבדל בין סוגיא דידן לסוגיא בסנהדרין

במסכת סנהדרין (ט, ב - י, א) חולקים רב יוסף ורבה בדין פלגינן דיבורא. ויש לעיין מדוע כאן לא נזכרה מחלוקת זו, וכן מדוע אצלנו שאלה הגמ' על רבא כאיזה תנא הוא סובר וכאשר תירצה כר"ש המשיכה הגמ' להקשות שהרי אמרנו דאין הלכה כמותו, ובסוגיא דסנהדרין לא דנה בזה בשיטת רבא אף שגם שם סבר במקרה דפלוני רבעני לרצוני דפלגינן דיבורא דלגביו אין מאמינים לו ולגבי חבריו כן (ראה רש"י ד"ה רבא אמר).

ונ"ל לומר הביאור בזה, ובהקדים ביאור המחלוקת בין הרשב"א לנוודע ביהודה בענין פלגינן דיבורא³:

לפי הרשב"א במקרה שאחד העיד לב"ד שזנה עם אשתו אין לחלק דיבורו כיוון שלא ניתן לחלק דא"כ נחלק, דאני זניתי לחוד ואשתי לחוד לאו כלום הוא, הלכך במקרה זה אין אומרים פלגין דיבורא. הנודע ביהודה חולק על הרשב"א וסובר דפלגין דיבורא אין הכוונה כפשוטו שמחלקים דיבורו, אלא פלגין העניין. כלומר, שאומר שיש אותו ואת אשתו בעבירה, ולגביו אין מאמינים לו (מצד "אדם קרוב אצל עצמו"), אך לגבי אשתו נאמין לו.

וא"כ לפי מחלוקת זו נ"ל דיש הבדל לרשב"א בין סוגייתנו לסוגיא בסנהדרין, דבסנהדרין לסברת הרשב"א מובן דפלגין דיבורא ואין צריך לומר כאיזה תנא סובר רבא דהרי שם לא מדובר בפלוני רבעני וכדו' דאפשר לחלק דיבורו, ומובן בפשטות דפלגין. אבל אצלנו שמצד דיבורא אין לחלק שהרי אמר דבר אחד - כל נכסיי, א"כ, בכדי לומר פלגין דיבורא לרבא זה חידוש וצריך למצוא לזה תנא שכך סובר (ומובן דאין לקשר זה לסנהדרין).

אך לפי סברת הנודע ביהודה צלה"ב מהו החילוק, דהא פלגין דיבורא פירושו שמחלקים העניין ולא את הדיבור כפשוטו, וא"כ גם פה זה פלגין כפשוטו ומה ההבדל.

ונראה לבאר החילוק בזה; דבסנהדרין ברובע ונרבע הם שני דברים נפרדים דיחנו הרובע וישנו הנרבע וברור דפלגין ואין צריך לחפש את התנא שאמר כן, משא"כ בסוגיא שלנו זהו עניין אחד דהא נותן לעבד שטר אחד ובו כתוב כל נכסיי ואין נראה כ"כ החילוק בין נכסים לעבד, ופה רבא מחדש ג"כ דפלגין דיבורא (דמכיוון כשאומר כל נכסיי הוא נותן הרבה פרטים לכן אפשר שיתחלקו) ועל חידוש זה מחפשים את בתנא הסובר כן.

(3) ראה נודע ביהודה תנינא אה"ע סי' ע"ב.

(4) ואין להקשות דא"כ יוכל להעיד עליה הרי אדם קרוב אצל אשתו. ועיין רש"י בסנהדרין דף י' ע"א (ד"ה אצל אשתו).

ד.

עיונים ברש"י בסוגיית פלגין דיבורא

(א) רש"י ד"ה "לא יצא" (גיטין ח, ב) כותב: "דבשלמא רישא דלא גלי דעתיה דנחית לשוירא לא אמרינן דשייר, אבל הכא דנחית לשוירא אמרינן לדידיה נמי שייר". ויש לעיין האם נאמר כן גם באחד הנותן מתנה לחבירו ושייר לעצמו כגון שאמר "כל נכסיי לפלוני חוץ מקרקע" האם נאמר ג"כ שמתוך דנחית לשוירא שייר נמי המתנה או חלקה, וא"כ לא שבקת חיי לכל בריה לפי סברא זו.

ונראה לדייק מלשון רש"י שדווקא פה בגט שחרור אמרינן סברא זו, דכיוון שמשיר היה לו לדייק ולומר עצמך ונכסיי דזה הלשון שמשחררים עבד וא"כ כשמוציא פרט מהכלל הוי ליה למידק ולומר עצמך ונכסיי וא"כ כשאומר כל נכסיי "חוץ" ישנה סברא דמתוך דנחית לשוירא שייר נמי עבד, משא"כ במתנה דהלשון הוא כל נכסיי וכשאומר חוץ אין לומר הסברא מתוך דנחית לשוירא נמי שייר מתנה⁵.

(ב) רש"י ד"ה "עד שיאמר" (גיטין ט, א) כותב: "מדקאמר ר"ש לעולם משמע דל"ש היכא דקנה שאר נכסים, כגון שפירש השיעור ול"ש היכא דלא קנה כגון שלא הזכיר קרקע ששייר, דכתב ליה "חוץ מבית כור קרקע" דהשתא לא קנה שום קרקע דבכל חד ואחד איכא למימר דהיינו ששייר. ואפילו הכי הוא בן חורין אלמא פלגין דיבורא ד"על כל נכסיי קאמר ליה ולא קנה אלא את עצמו". והיינו, שכשלא הזכיר שם הקרקע ששייר לא קנה שום קרקע.

⁵ ודיוק זה הוא מלשון רש"י ד"ה "לא יצא" שכותב "אבל הכא דנחית לשוירא אמרינן לדידיה שייר נמי וכי אמר כל נכסיי נתונין לך אשאר נכסיי קאמר ולחנופי ליה קאתי ולא שיחרריה", ומסיים רש"י "כיוון דלא אמר ליה עצמך ונכסיי" משמע שפה מכיוון שכך הוזה ליה למימר ישנו הסברא דמתוך דנחת משא"כ בשאר שטרות ודו"ק.

ותמוה כקושיית התוס' (ד"ה לעולם) דלכאורה יקנה הכל רק שהאדון ייקח קרקע אחת מנכסיו (ומכיוון שידו על העליונה יקח מעידית דנכסיו) אך אי"ז אומר שיפסיד העבד את כל נכסיו.

ותירץ הפנ"י שכאשר קונה האדם בקניין שטר צ"ל הלשון ברורה וכשישנם ספיקות בלשון ישנו כעין ערעור על השטר ואין כח בקניין שטר זה לקנות כלום.

ויש להוסיף בזה, דאפ"ל שרש"י סובר דמכיוון ד"המוציא מחבירו עליו הראיה" א"כ פה שישנו ספק שבכל קרקע וקרקע, אפ"ל דהאי הוא דשייר זה גורם גריעותא בחזקתו לזכות בזה אף שמצד הסברא כן צריך לקנות, וכדברי תוס'.

ואף שתוס' הביא ראיה ממכר אפ"ל שישנו הבדל בין מכר למתנה דמכר אין לומר דהמוציא מחבירו עליו הראיה לכן כיוון שפה ישנו ספק איזה חצי מכר לא יקבל כלום, דהא קנה בכסף מאת המוכר חצי קרקע וזה שלו רק שישנו ספק איזה חצי, ומכאן שלא פירש יקבל כחושה וידו על התחתונה אך במתנה כיוון שכל הקניין נפעל ע"י השטר מתנה מהנותן ובזה גופא ישנו גריעותא וספק, דבכל קרקע אפ"ל שזו לא נתן לו, א"כ זה מחליש חזקתו ולא יקבל כלום (וכדלעיל אף שבמציאות ישנו סברא שיקבל הדין מעכב זה).

(ג) עוד משמע מרש"י שם, דלר"ש פלגין דיבורא דעצמו – קנה, נכסים - לא קנה, ומשמע דלר"מ לא פלגין דיבורא דגם עצמו לא קנה. והקשה הרשב"א דלכאורה אפ"ל לפי סברת רש"י לעיל בד"ה "לא יצא" דגם לר"מ פלגין דיבורא אלא ששם גם עצמו לא קנה דבשחרור עבד ישנו הסברא דמתוך דנחית לשיורא שייר נמי עבד, אך סתם כך פלגין דיבורא.

ומתרץ הסוכת דוד שא"ל שזה שעצמו לא קנה הוא מצד הסברא מתוך דנחית לשירות ולא מצד דלאו פלגין דיבורא. כ"א נאמר כן יוצא שלא נתן האדון לעבד ע"י דיבורו כלום, אלא ודאי מצד דיבורו דהאדון לד"ה קנה עצמו והמחלוקת בקרקעות היא לר"ש דפלגין דיבורא עצמו - קנה, נכסים - לא קנה, ולר"מ לא פלגין דיבורא ומכיוון שלא מקבל קרקעות לא מקבל עצמו.

ולכאורה יש להקשות על תירוצו זה, דזה שהעבד לא קונה עצמו אפ"ל שזה לא מצד דלא פלגין דיבורא דבאמת לר"מ פלגין דיבורא וזה שלא מקבל עצמו זה מסברת מתוך דנחית לשירות שייר נמי עבד. ואף שישנה את סברת הסוכת דוד דכתב דא"כ מה נתן לו האדון, אפ"ל דבאמת מצד לשונו דנתן העבד עצמו ובאמת כך יתכוון האדון אלא שהדין מעכב דמכיוון שאפשר לומר הסברא דמתוך דנחית לשירות שמא שייר העבד ולא מקבל כלום וגם לא עצמו אף שבעלמא אפ"ל לר"מ סובר דפלגין דיבורא, ועצ"ע.

00000000

